

Vekerdi László

Domokos Mátyás hármaskönyve

Domokos Mátyás új könyve „Hármaskönyv”, ahogyan azt a reneszánsz humanisták értették, freskókon és festményeken érlelt gondolkozásukkal, a hármaskönyv mintájára: három önálló, szervesen (de nem szoroson) összetartozó egység.

Mint a *La Divina Commedia*: „utazások” hármaskönyve a két választott vezető, Vergilius és Beatrice egyikének vezetésével mindenik, és mindenikben énekek jól rendezett, számozott, az egészben összhangzó halmaza található.

Kiírhatnánk a vezetőket Domokos Mátyás Hármaskönyvében is: az 1. könyv-ben például nyilvánvalóan Babits és Bibó.

A következő két könyvben Domokos „apát” a magyar poézis nagy alkotóit mutatja be és a prózaírás legszebb tájait járja be, ugyancsak „vezetők” közvetítésével. A választott költők között találgathat az olvasó, ez is fényűzéséhez tartozik. A recenzens pedig ezen túl próbálja majd a könyvek szövegét követni, a szervesen hozzájuk tartozó címekkel – alcímekkel, mottókkal együtt, az adott sorrendben, de olykor „visszapillantó tükör” igénybevételével. Így olvasása nem mindig egészen egyszerű. „*A múltnál nincs kényesebb dolog*”

Domokos Mátyás

Az olvasó fényűzése

Esszék, tanulmányok fél évszázad terméséből

1.

A rontás ellen. Bp. Nap Kiadó, 2007, 215. old.

Regény tükör által homályosan.

A „létező szocializmus” magyar regényirodalma

A múltnál nincsen

kényesebb dolog;

mint tüzes vashoz,

nyúlj félve hozzá:

másképp tudásodra

hozná,

mily forró a saját korod.

(Goethe: Xéniák –

Kálnoky László fordítása)

Domokos Mátyás

Hajnali józanság.

Esszék, viták, elemzések

Bp. Kortárs kiadó, 1997, 7. old.

1997-ben a *Hajnali józanság* című kötetben ugyanazt a „létező szocializmus” magyar regényirodalma című esszét vezeti fel a Goethétől vett mottó, mint 10 esztendő múlva Az

olvasó fényűzése első, *A rontás ellen* című kötetében. De „ugyanarról másképpen”. *A rontás ellenben* a Goethe-mottóval bevezetett esszét essetanulmány – értelmező esszék sora előzi meg, s a kötet legelején két iránymutató – értékadó – mértékteremtő, önéletrajzi vonatkozásokkal-hivatkozásokkal konkretizált írássorozat: Babitsról és Bibó Istvánról.

Boldogtalan, ki magasan fut
– Babits Mihály. *Légy ellenállás.*

Babits Mihály útja (Kortárs, 2002, 4. sz.)

Közegellenállás.

Babits Mihály küzdelmei (1993)

Bibó István

Elmaradt kollokvium helyett (Holmi, 1996. augusztus)

A rontás ellenben kitágul a *regénytükör* látószöge: meglátjuk, átéljük, miként miként és miért fejlődött, fejlődhetett ki minden ellenszél, rontás, rosszindulat, fondorlatok, hatalmi, politikai manipulációk ellenére és ellenében a magyar prózaírás egyik fénykora, az ehhez nélkülözhetetlen kritikusai, lektori, szerkesztői, kiadói háttérrel együtt. Domokos Mátyás pályáíve mentén bepillantathatunk ebbe is: figyelve és figyelmeztetve mindig a goethei intésre: „*A múltnál nincsen kényesebb dolog.*” Csak a jelen, ha nem kényességének megfelelően nyúlunk a múlthoz.

Talán ezt sejtette meg Schöpflin Aladár, amikor *A magyar irodalom története a XX. században* című könyvében (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata kiadása, Budapest, 1937). Múlt és jelen kölcsönös tükröztetésében, a történelmi, társadalmi, politikai, gazdasági, emberi vonatkozások és vonzódások drámaian változó háttérben vázolja fel egy úgyszintén nehéz korszak magyar irodalmának küzdelmeit, töredelmeit, eredményeit.

Az olvasó fényűzése második, „*A költői képzelet nyomában*” című kötetében mindezt, s még mennyi mindent, saját életpályájának-munkájának látószögében, tükröződésében mondja el. Egyfajta „*Ember és szerep*”; csak éppen azonos a kettő. De tán Németh Lászlónál is az volt, csak nem tudott, vagy nem akart tudni róla? „*A költői képzelet nyomában*” című munkájában Domokos Mátyás mindenestre a jelen és a múlt magyar poézisének ragyogó világát és poétáinak fényűző arcképcsarnokát festette meg. Fülep Lajoséra fordítva a szót, akár azt is mondhatnánk: irodalomfilozófiát teremtett.

„*Az életre figyelés prózáirói*” címet viselő 3. könyv folytatja és betetőzi ezt a munkát. Ha Domokos Mátyás *hármaskönyvében* az elsőt pokolnak, a másodikat mennyországnak tekintjük, akkor ez a harmadik a purgatórium. Összegez, értelmez és kitekintést teremt. S lévén minden értelmezés egyúttal értékelés, írói-kritikusai kötelességvállalást sugall, követel, Babits Mihály-i és Bibó István-i értelemben és tudatossággal, Illyés Gyula-i és Németh László-i elszántsággal és történeti – filológiai sorsérzékkel.

Hármaskönyve harmadikában Domokos Mátyás felismeri és felvázolja a folytat(hat)óságot (vigyázat: nem a „folytatást”, nem a „folyamatosságot”!) Mikszáth tizenkilencedik század végi elbeszéléseitől „*Az életre figyelés prózáirói*”-hoz.

Mikszáth késői elbeszéléseiben „abból merít amit látott, és nem abból amit olvasott”... „*Már Schöpflin Aladár megjegyezte, hogy ezekkel a művekkel Mikszáth kijózanította a romantikát, mert eltávolította belőle a fantázia minden túlzását; a földhöz kötötte, temperatúráját lehűtötte.* Az írói szándék sorsának ironiája, hogy ezt a »lehűtést« a romantika színpadán végezte el. Hogy a magyar prózaírodalmat olyan nem mindennapi figurák, különöck szerepeltetésével vezette ki Jókai köpenye alól, amilyen például a magyar Don Quijoténak tartott nedeci várúr...” Az ő históriáját a *Beszterce ostromából* választja Domokos Mátyás, demonstrálására és magyarázatára, hogy hogyan és miért lehet a nyugati elbeszélő irodalomban jól bevált metafora, vagy mondjuk

inkább paradigma teljesen alkalmatlan a magyar irodalomban történések és cselekedetek magyarázatára – értelmezésére, leírására. Idézni kellene az egész okfejtést, mert még oly hosszú kiragadott idézetekkel sem lehet még csak sejtetni sem Domokos Mátyás problémafelvetésének és -megoldásának logikai, helyesebben inkább már egyenesen matematikai precizitását, szigorát, leleményességét, szépségét, szellemességét, az idézetek illeszkedését és relevanciáját Thomas Manntól Schöpflin és Király Istvánon keresztül Sőtér Istvánig és tovább, a kétféle, a nyugati és a hazai társadalmi, politikai, történelmi környezet irodalomformáló, meghatározó komparatiztikáját. De mindezzel együtt, újból hivatkozva Schöpflinre, egy külön kis fejezetben (*A szerep csapdája*) kiemeli azt is, „*hogyan ami a Mikszáth-hősökkel történik milyen jellemzően éles fényt vet arra is, ami bennük zajlik. És azt is tudta, hogy mindez azért van így, mert Mikszáth elbeszélő művészete van közelebb az epika ősforrásához...*”, azaz az élethez és az életre figyelő beszédhez.

És innen már csak egy lépés, még ha jó nagy is a trilógia harmadik könyve: „*Az életre figyelés prózáiról*”. Mikszáth Kálmántól kezdve Domokos Mátyás kiválaszt és sorra bemutat közülük Esterházy Péterig 11-et. És vázolja küzdelmeiket „*A rontás ellen*”, önmagáról sem feledkezve meg, mint küzdő- és segítőtársukról, barátjukról. Ő ebben a fényes együttesben „*az életre figyelés*” irodalomtörténésze, kritikus, lektora, szerkesztője, kiadója: mindenese. Munkásságával egy nehéz sorsú nemzedéket segített életben tartani és kiteljesedni. *Az olvasó fényűzése* híven és poétáihoz-prózáiróihoz méltóképpen dokumentálja ezt is, szerves része nemcsak az irodalomtörténet-írásnak és a kritikai irodalomnak, de a szépirodalomnak, az elbeszélésnek, a prózáírásnak is. Életre figyelő próza. Regény a magyar versről és prózáról, ahogyan akadályok és rontások ellen, mindig ellenszéllel szemben, az ország sorsának tán legnehezebb fordulójában egyik legfényesebb korszakát élte-alkotta meg. (*Nap Kiadó*)